

มาตรฐานสินค้าเกษตร

มกษ. 9046-2560

THAI AGRICULTURAL STANDARD

TAS 9046-2017

การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็ง

GOOD MANUFACTURING PRACTICES FOR FROZEN DURIAN

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ICS 67.020

ISBN

มาตรฐานสินค้าเกษตร

มกษ. 9046-2560

THAI AGRICULTURAL STANDARD

TAS 9046-2017

การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็ง GOOD MANUFACTURING PRACTICES FOR FROZEN DURIAN

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

50 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0 2561 2277 โทรสาร 0 2561 3357

www.acfs.go.th

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศและงานทั่วไป เล่ม 134 ตอนพิเศษ 48 ง

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2560

คณะกรรมการวิชาการพิจารณาพิจารณามาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ทุเรียนแช่เยือกแข็ง

1. อธิบดีกรมวิชาการเกษตร หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย นางสาวเสริมสุข สลักเพ็ชร์ รองอธิบดี	ประธานกรรมการ
2. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
3. ผู้แทนสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ นายพิศาล พงศาพิชณ์ นางสาวนลินทิพย์ เพณี	กรรมการ
4. ผู้แทนกองพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช กรมวิชาการเกษตร นายเกรียงไกร สุภโตชะ นางสาวรุ่งทิวา รอดจันทร์	กรรมการ
5. ผู้แทนคณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รองศาสตราจารย์วารภรณ์ บุญทรัพย์ทิพย์	กรรมการ
6. ผู้แทนสภาเกษตรกรแห่งชาติ นายสว่าง ชื่นอารมณ	กรรมการ
7. ผู้แทนสถาบันอาหาร นางอรวรรณ แก้วประกายแสงกุล	กรรมการ
8. ผู้แทนกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย นายกรกฎ ชัมภรัตน์	กรรมการ
9. ผู้แทนสมาคมผู้ค้าและผู้ส่งออกผลไม้ไทย นายไพบุลย์ วงศ์โชติสถิต นายณธกฤษ เอี่ยมสกุล	กรรมการ
10. ผู้แทนสมาคมผู้ตรวจสอบรับรองและวิเคราะห์คุณภาพ นายวินัย ปิตียนต์ นายไพฑูรย์ พูลสวัสดิ์	กรรมการ
11. นายฉัตรกมล มุ่งพยาบาล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการผลิตทุเรียน	กรรมการ
12. นายวิสุทธิ นพพันธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการผลิตและแปรรูป	กรรมการ

13. นางอารีย์ ผิวสีนวล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการผลิตและแปรรูป	กรรมการ
14. นายวิเชียร บำเรอรักษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการผลิตและแปรรูป	กรรมการ
15. ผู้แทนสำนักกำหนดมาตรฐาน สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ นางสาวกุลพิพิทย์ จันทร์บวย นางศศิวิมล ทับแย้ม	กรรมการและ เลขานุการ

ทุเรียนแช่เยือกแข็งเป็นสินค้าเกษตรที่มีการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลักและมีแนวโน้มการส่งออกเพิ่มขึ้นทุกปี การปฏิบัติด้านสุขลักษณะที่ดีสำหรับการผลิตอาหารเป็นหลักการสำคัญในการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็งให้มีความปลอดภัยและมีคุณภาพ คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรจึงเห็นสมควรกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็ง เพื่อยกระดับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็งที่ส่งออกให้ได้มาตรฐานและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประเทศผู้นำเข้า

มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ กำหนดขึ้นโดยใช้เอกสารต่อไปนี้เป็นแนวทาง

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. 2557. หลักปฏิบัติสำหรับการผลิตสินค้าเกษตรแช่เยือกแข็ง. มกษ. 9041-2557.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. 2556. ทุเรียน. มกษ. 3-2556.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. 2553. การปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุผักและผลไม้สด. มกษ. 9035-2553

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. 2550. หลักเกณฑ์การปฏิบัติ: หลักการทั่วไปเกี่ยวกับ สุขลักษณะอาหาร. มกษ. 9023-2550

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เรื่อง กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร :
การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็ง
ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑

ด้วยคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร เห็นสมควรกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็ง เป็นมาตรฐานทั่วไป ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อส่งเสริมสินค้าเกษตรให้ได้คุณภาพ มาตรฐาน และปลอดภัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ มาตรา ๑๕ และมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกอบมติคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงออกประกาศกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร : การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็ง มาตรฐานเลขที่ มกษ. 9046-2560 ไว้เป็นมาตรฐานทั่วไป ดังมีรายละเอียดแนบท้ายประกาศนี้

ทั้งนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐

พลเอก

(ฉัตรชัย สาริกัลยะ)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

มาตรฐานสินค้าเกษตร

การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็ง

1. ขอบข่าย

มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ครอบคลุมข้อกำหนดการปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็ง รวมถึงแช่เย็นจนแข็ง ในรูปทุเรียนทั้งผล เนื้อทุเรียนที่มีหรือไม่มีเมล็ดในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรับวัตถุดิบ กระบวนการผลิต การเก็บรักษา จนถึงการขนส่ง เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความปลอดภัยและเหมาะสมต่อการบริโภค

2. นิยาม

ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานนี้ มีดังต่อไปนี้

- 2.1 การทำความสะอาด (cleaning) หมายถึง การขจัดสิ่งสกปรก เศษอาหาร น้ำมัน หรือสิ่งไม่พึงประสงค์อื่น ๆ
- 2.2 สารปนเปื้อน (contaminant) หมายถึง สารเคมีหรือชีวภาพ สิ่งแปลกปลอม หรือสารอื่น ๆ ที่ไม่ได้ตั้งใจเติมเข้าไปในอาหาร ซึ่งอาจทำให้ความปลอดภัยของอาหารหรือความเหมาะสมของอาหารลดลง
- 2.3 การปนเปื้อน (contamination) หมายถึง การได้รับหรือการเกิดมีสารปนเปื้อนในอาหารหรือสิ่งแวดล้อมของอาหาร
- 2.4 การฆ่าเชื้อ (disinfection) หมายถึง การลดจำนวนจุลินทรีย์ในสิ่งแวดล้อม โดยวิธีการใช้สารเคมี และ/หรือวิธีทางกายภาพ ให้อยู่ในระดับที่ไม่ทำให้ความปลอดภัยของอาหารหรือความเหมาะสมของอาหารลดลง
- 2.5 สถานประกอบการ (establishment) หมายถึง อาคารหรือบริเวณที่มีการปฏิบัติต่ออาหารและบริเวณแวดล้อม ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของการจัดการเดียวกัน
- 2.6 สุขลักษณะอาหาร (food hygiene) หมายถึง สภาวะและมาตรการต่างๆ ที่จำเป็นที่จะทำให้มั่นใจในความปลอดภัยและความเหมาะสมของอาหารในทุกชั้นของห่วงโซ่อาหาร
- 2.7 อันตราย (hazard) หมายถึง สารชีวภาพ เคมี หรือกายภาพที่มีอยู่ในอาหาร หรือสภาวะของอาหารที่มีศักยภาพในการก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ
- 2.8 การวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (Hazard Analysis and Critical Control Point; HACCP) หมายถึง ระบบที่บ่งชี้ ประเมิน และควบคุมอันตรายต่างๆ ที่สำคัญต่อความปลอดภัยของอาหาร
- 2.9 ผู้ปฏิบัติต่ออาหาร (food handler) หมายถึง บุคคลใดก็ได้ที่ปฏิบัติโดยตรงกับอาหารที่บรรจุหีบห่อแล้วหรือยังไม่ได้บรรจุหีบห่อ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้หรือภาชนะอาหาร หรือพื้นผิวสิ่งต่างๆ ที่สัมผัสกับอาหาร และดังนั้นจึงต้องเป็นไปตามข้อกำหนดสุขลักษณะอาหาร

- 2.10 ความปลอดภัยของอาหาร (food safety) หมายถึง ความมั่นใจว่าอาหารจะไม่ใช่สาเหตุทำให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค เมื่อนำไปเตรียม และ/หรือ บริโภคตามวัตถุประสงค์การใช้ของอาหารนั้น
- 2.11 ความเหมาะสมของอาหาร (food suitability) หมายถึง ความมั่นใจว่าอาหารเป็นที่ยอมรับได้สำหรับการบริโภคตามวัตถุประสงค์การใช้ของอาหารนั้น

3. ข้อกำหนด

ข้อกำหนดการปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตทุเรียนแช่เยือกแข็งรวมถึงแช่เย็นจนแข็ง มีดังนี้

3.1 สถานประกอบการ: การออกแบบและสิ่งอำนวยความสะดวก

3.1.1 ทั่วไป

ควรมีที่ตั้ง/จัดวาง ออกแบบและสร้างอาคารสถานที่ผลิต เครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยขึ้นกับลักษณะของการทำงานและความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มั่นใจว่า

- ก) มีการปนเปื้อนน้อยที่สุด
- ข) การออกแบบและวางผังเอื้อต่อการบำรุงรักษา การทำความสะอาดและการฆ่าเชื้อ และลดการปนเปื้อนจากอากาศได้อย่างเหมาะสม
- ค) พื้นผิวและวัสดุต่าง ๆ โดยเฉพาะในส่วนที่สัมผัสกับอาหาร เป็นวัสดุที่ไม่เป็นพิษในการนำมาใช้ บริเวณที่จำเป็น มีความทนทานตามสมควร บำรุงรักษาและทำความสะอาดได้ง่าย
- ง) มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอเหมาะ สำหรับการควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น การควบคุมอื่น ๆ ตามความเหมาะสม
- จ) มีการป้องกันที่มีประสิทธิภาพ ไม่ให้สัตว์พาหะนำเชื้อเข้ามาและอยู่อาศัยได้

3.1.2 ทำเลที่ตั้ง

3.1.2.1 สถานประกอบการ

การเลือกสถานที่ตั้งสถานประกอบการ ต้องอยู่ในแหล่งที่ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อน หรือหลังจากการพิจารณามาตรการป้องกันต่าง ๆ แล้วเห็นได้ชัดว่าไม่สามารถจะคงความปลอดภัยและความเหมาะสมของอาหารไว้ได้ โดยปกติแล้วสถานประกอบการควรตั้งห่างจากบริเวณ ดังนี้

- ก) สภาพแวดล้อมที่มีการปนเปื้อนและมีการดำเนินงานของอุตสาหกรรม ที่จะทำให้เกิดอันตรายร้ายแรงจากการปนเปื้อนต่ออาหาร
- ข) น้ำท่วมถึง เว้นแต่มีการจัดการให้มีเครื่องป้องกันไว้อย่างเพียงพอ
- ค) สัตว์พาหะนำเชื้อชอบอาศัยอยู่
- ง) ไม่สามารถขจัดหรือขนถ่ายของเสียไม่ว่าจะเป็นของแข็งหรือของเหลวออกไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.2.2 เครื่องมือ

ควรจัดวางอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม ดังนี้

- ก) บำรุงรักษาและทำความสะอาดได้สะดวก
- ข) สามารถปฏิบัติงานได้ตามจุดประสงค์ในการใช้
- ค) ปลอดภัยต่อการปฏิบัติอย่างถูกสุขลักษณะและการตรวจเฝ้าระวัง

3.1.3 อาคารสถานที่ผลิตและห้อง

3.1.3.1 การออกแบบและวางผัง

ควรออกแบบภายในและวางผังของสถานที่ผลิตให้เอื้อต่อการปฏิบัติอย่างถูกสุขลักษณะ และสามารถป้องกันการปนเปื้อนข้าม (cross-contamination) ของอาหารระหว่างช่วงปฏิบัติงานและในขณะที่ปฏิบัติงาน

3.1.3.2 โครงสร้างภายในอาคารสถานที่ผลิตและส่วนประกอบ

ควรสร้างโครงสร้างภายในอาคารสถานที่ผลิตประกอบทำให้แข็งแรง ทำด้วยวัสดุที่ทนทานและบำรุงรักษาทำความสะอาดได้ง่าย และสามารถฆ่าเชื้อในจุดที่จำเป็นได้ เพื่อความปลอดภัยของอาหารและความเหมาะสมของอาหาร ดังนี้

- ก) พื้นผิวของผนัง ฝ้ากั้น และพื้น ควรทำจากวัสดุกันน้ำ ไม่เป็นพิษต่อการใช้งานตามวัตถุประสงค์
- ข) ผนังและฝ้ากั้น ควรมีผิวเรียบ สูงพอเหมาะต่อการปฏิบัติงาน
- ค) พื้น มีความลาดเอียงเพียงพอต่อการระบายน้ำและทำความสะอาด
- ง) เพดานและอุปกรณ์ที่ยึดติดอยู่ด้านบน อยู่ในสภาพที่ช่วยลดการเกาะของสิ่งสกปรก การควบแน่นของไอน้ำ และการหลุดกระจายของชิ้นส่วน
- จ) หน้าต่าง ทำความสะอาดได้ง่าย สร้างให้ลดการเกาะของสิ่งสกปรก และจุดที่จำเป็นควรติดมุ้งลวดที่สามารถถอดออกและล้างทำความสะอาดได้ง่าย
- ฉ) ประตู ควรมีผิวเรียบ ไม่ดูดซับน้ำ และทำความสะอาดได้ง่าย รวมทั้งจุดที่จำเป็น สามารถฆ่าเชื้อได้
- ช) พื้นผิวบริเวณปฏิบัติงานที่จะสัมผัสโดยตรงกับอาหาร ควรอยู่ในสภาพดี ทนทาน และทำความสะอาด บำรุงรักษา และฆ่าเชื้อได้ง่าย ควรทำจากวัสดุที่เรียบ ไม่ดูดซับน้ำ และไม่ทำปฏิกิริยากับอาหาร สารทำความสะอาด และสารฆ่าเชื้อในสภาพการปฏิบัติงานตามปกติ

3.1.3.3 ห้องเย็นสำหรับเก็บรักษาผลิตภัณฑ์

ควรออกแบบห้องเย็นสำหรับเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ ให้สามารถรักษาอุณหภูมิของผลิตภัณฑ์ให้คงที่ ณ อุณหภูมิ -18°C หรือต่ำกว่า ดังนี้

- ก) ผนัง พื้น เพดาน ประตูของห้องเย็นสามารถรักษาอุณหภูมิของผลิตภัณฑ์ให้คงที่ เช่น การบุฉนวนกันความร้อน
- ข) มีอากาศไหลเวียนผ่านผลิตภัณฑ์ที่เก็บอย่างเพียงพอ
- ค) มีการป้องกันการรั่วออกของอากาศเย็น และป้องกันการรั่วไหลของสารทำความเย็น ถ้ามีการ

รั่วไหลต้องมีการแก้ไขทันที

- ง) มีระบบและอุปกรณ์ในการควบคุมและบันทึกอุณหภูมิได้อย่างสม่ำเสมอ

3.1.4 เครื่องมือ

3.1.4.1 ทั่วไป

ควรออกแบบเครื่องมือ และภาชนะที่ใช้สัมผัสกับวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ ยกเว้นภาชนะบรรจุและหีบห่อที่ใช้ครั้งเดียว ให้หลีกเลี่ยงการปนเปื้อนได้ และไม่ทำความเสียหายกับผลิตภัณฑ์ ดังนี้

- ก) ทำความสะอาด ฆ่าเชื้อ และบำรุงรักษาได้เพียงพอ
- ข) ทำจากวัสดุไม่เป็นพิษในการนำไปใช้งาน
- ค) เครื่องมือมีความทนทาน และสามารถเคลื่อนย้ายหรือถอดออกได้ เอื้อต่อการซ่อมบำรุง การทำความสะอาด การฆ่าเชื้อ และการตรวจเฝ้าระวัง เช่น สะดวกในการตรวจสอบสัตว์พาหะนำเชื้อ เป็นต้น

3.1.4.2 เครื่องมือสำหรับควบคุมและตรวจเฝ้าระวัง

ต้องออกแบบกระบวนการแช่เยือกแข็งให้ลดอุณหภูมิที่จุดที่มีอุณหภูมิสูงสุด (thermal centre) ของวัตถุดิบลงให้ได้เร็วที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรคในระหว่างกระบวนการแช่เยือกแข็ง และออกแบบเครื่องมือควบคุม ตรวจเฝ้าระวัง ให้มีประสิทธิภาพ เช่น

- ก) เครื่องมือสำหรับทำความเย็น เก็บรักษา หรือแช่เยือกแข็ง ให้สามารถทำให้อุณหภูมิอาหารอยู่ที่ระดับที่ต้องการได้รวดเร็วเท่าที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ในด้านความปลอดภัยอาหารและความเหมาะสมของอาหาร และบำรุงรักษาเครื่องมือดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ข) เครื่องมือในการควบคุมและตรวจวัดอุณหภูมิ รวมทั้งการไหลของอากาศ หรือลักษณะอื่น ๆ ที่อาจมีผลต่อความปลอดภัยอาหารหรือความเหมาะสมของอาหารต้องมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถตรวจเฝ้าระวังค่าวิกฤตที่กำหนดไว้ในแผนโดยอาศัย HACCP

3.1.4.3 ภาชนะบรรจุของเสีย สารที่บริโภคไม่ได้หรือเป็นอันตราย

ออกแบบ สร้าง หรือจัดทำภาชนะบรรจุสำหรับของเสีย ผลพลอยได้ และสารที่บริโภคไม่ได้หรือเป็นอันตราย ให้สามารถป้องกันการปนเปื้อนต่อวัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์ โดยเจตนาร้ายหรือโดยบังเอิญได้ เช่น

- ก) มีการซีบ่งและแยกภาชนะบรรจุไว้ให้ชัดเจน
- ข) ภาชนะที่ใช้ใส่สารอันตรายควรปิดและล็อกได้
- ค) ภาชนะบรรจุทำจากวัสดุที่กันน้ำ

3.1.5 สิ่งอำนวยความสะดวก

3.1.5.1 ทั่วไป

ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอและเหมาะสมให้มั่นใจในความปลอดภัยของอาหารและความเหมาะสมของอาหาร

3.1.5.2 น้ำ

เมื่อได้ก็ตามที่จำเป็นเพื่อให้มั่นใจในความปลอดภัยอาหารและความเหมาะสมของอาหาร ควรมีน้ำบริโภค (potable water) อย่างเพียงพอพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม สำหรับเก็บรักษาน้ำและแจกจ่าย

น้ำบริโภค ควรมีคุณสมบัติเป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับน้ำบริโภคที่กำหนดตามแนวทางใน WHO Guidelines for Drinking Water Quality ฉบับล่าสุด ต้องมีระบบแยกต่างหากสำหรับน้ำอุปโภค (non-potable water) (เช่น สำหรับการควบคุมเพลิง ระบบทำความเย็น และใช้ในวัตถุประสงค์อื่นที่ไม่ปนเปื้อนกับอาหาร) ระบบน้ำอุปโภคต้องมีการซั้ง และต้องไม่เชื่อมต่อหรือทำให้เกิดการไหลย้อนกลับเข้าสู่ระบบน้ำบริโภค

3.1.5.3 การระบายน้ำและการกำจัดของเสีย

ควรจัดให้มีระบบและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการระบายน้ำ และการกำจัดของเสียเพียงพอ ควรออกแบบและก่อสร้างให้สามารถหลีกเลี่ยงความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์หรือระบบน้ำบริโภค

3.1.5.4 การทำความสะอาด

ควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ออกแบบอย่างเหมาะสมสำหรับการทำความสะอาดวัตถุดิบ ภาชนะเครื่องใช้ และเครื่องมือ

3.1.5.5 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขลักษณะส่วนบุคคลและห้องสุขา

ควรออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขลักษณะส่วนบุคคล เพื่อให้มั่นใจว่าสามารถคงไว้ซึ่งสุขลักษณะส่วนบุคคลได้ในระดับที่เหมาะสม และหลีกเลี่ยงการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวควรอยู่ในบริเวณที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวกควรรวมถึง

- ก) อุปกรณ์ล้างมือและทำมือให้แห้งอย่างถูกสุขลักษณะ รวมทั้งอ่างล้างมือ
- ข) ห้องน้ำที่ออกแบบอย่างถูกสุขลักษณะอย่างเหมาะสม และ
- ค) มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเปลี่ยนเสื้อผ้าของพนักงานอย่างเพียงพอ

3.1.5.6 การควบคุมอุณหภูมิ

ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอสำหรับการทำแช่เย็นและแช่เยือกแข็งทุเรียน สำหรับการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ และการตรวจเฝ้าระวังอุณหภูมิ และควรมีการควบคุมอุณหภูมิโดยรอบ เพื่อให้มั่นใจในความปลอดภัยของอาหารและความเหมาะสมของอาหาร

3.1.5.7 คุณภาพอากาศและการระบายอากาศ

- ก) ควรจัดให้มีวิธีการระบายอากาศโดยธรรมชาติหรือโดยเครื่องกลอย่างเพียงพอ เพื่อ
  - ลดการปนเปื้อนจากอากาศ เช่น จากละอองน้ำและหยดน้ำจากการควบแน่นของไอน้ำ
  - ควบคุมอุณหภูมิโดยรอบ

- ควบคุมกลิ่นที่อาจมีผลต่อความเหมาะสมของอาหาร และ
  - พื้นที่เฉพาะที่มีความเสี่ยง ให้ควบคุมความชื้นเพื่อให้มั่นใจในความปลอดภัยของอาหารและความเหมาะสมของอาหาร
- ข) ควรออกแบบและสร้างระบบการระบายอากาศ เพื่อไม่ให้อากาศเคลื่อนจากบริเวณที่ปนเปื้อนไปยังบริเวณที่สะอาด และสามารถบำรุงรักษาและทำความสะอาดได้ตามความจำเป็น

3.1.5.8 แสงสว่าง

ควรจัดให้มีแสงจากธรรมชาติ หรือแสงจากไฟฟ้าอย่างเพียงพอ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกสุขลักษณะ แสงไม่ควรจะมีผลให้สีที่มองเห็นผิดเพี้ยนไป โดยเฉพาะจุดที่ใช้ตรวจสอบวัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์ ความเข้มของแสงควรพอเหมาะกับลักษณะการปฏิบัติงาน ควรมีการป้องกันอุปกรณ์ไฟฟ้าเพื่อให้มั่นใจว่าหากเกิดการแตกหักเสียหายจะไม่ปนเปื้อนกับอาหาร

3.1.5.9 การเก็บรักษา

ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้อย่างเพียงพอสำหรับการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ และสารเคมีที่ไม่ใช่อาหาร (เช่น วัสดุทำความสะอาด สารหล่อลื่น และเชื้อเพลิง)

ควรออกแบบ และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเก็บรักษาผลิตภัณฑ์เพื่อให้สามารถ

- ก) บำรุงรักษาและทำความสะอาดได้อย่างเพียงพอ
- ข) หลีกเลี่ยงการเข้าถึงและการอยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำเชื้อ
- ค) ป้องกันผลิตภัณฑ์จากการปนเปื้อนระหว่างการเก็บรักษาอย่างมีประสิทธิภาพ และมีสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผลิตภัณฑ์เสื่อมเสียได้น้อยที่สุด (เช่น โดยการควบคุมอุณหภูมิและความชื้น)

ประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องใช้ จะขึ้นกับลักษณะของผลิตภัณฑ์ สิ่งอำนวยความสะดวกจำพวกวัสดุในการทำความสะอาดและสารอันตราย ควรจัดเก็บไว้ในที่ปลอดภัยและแยกต่างหาก

3.2 การควบคุมการปฏิบัติงาน

3.2.1 ทั่วไป

ต้องวางข้อกำหนดเกี่ยวกับรูปแบบที่จะต้องดำเนินการในการผลิต การควบคุม และตรวจเฝ้าระวังอันตรายต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะการใช้มาตรการป้องกันในขั้นตอนที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ วัตถุดิบ กระบวนการแปรรูป จนถึงการผลิต รวมถึงมีการทบทวนประสิทธิผลของระบบการควบคุมที่สามารถลดความเสี่ยงของอาหารที่ไม่ปลอดภัย และสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยของอาหาร รวมทั้งความเหมาะสมสำหรับการบริโภค

3.2.2 การควบคุมอันตรายในผลิตภัณฑ์

ควรออกแบบกระบวนการผลิตและควบคุมอันตรายในผลิตภัณฑ์อย่างถูกต้อง โดยการใช้ระบบอย่างเช่น HACCP หรือปฏิบัติ ดังนี้

- ก) ระบุขั้นตอนใด ๆ ในการปฏิบัติงานที่เป็นขั้นตอนที่วิกฤตต่อความปลอดภัยของอาหาร
- ข) ใช้ขั้นตอนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพในขั้นตอนเหล่านั้น
- ค) ตรวจสอบแผนการปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อให้มั่นใจในประสิทธิผลของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
- ง) ทบทวนขั้นตอนการดำเนินงานในการควบคุมเป็นระยะ ๆ และเมื่อใดก็ตามที่มีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน

ระบบเหล่านี้ควรนำไปใช้ตลอดทั้งกระบวนการตั้งแต่การรับวัตถุดิบ กระบวนการผลิต เก็บรักษาจนถึงการขนส่ง เพื่อควบคุมสุขลักษณะอาหารตลอดอายุการเก็บของผลิตภัณฑ์ โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตอย่างถูกต้อง

ขั้นตอนการดำเนินงานในการควบคุมอาจเป็นแบบง่าย ๆ เช่น ตรวจสอบการหมุนเวียนของสินค้าหรือวัตถุดิบที่เก็บไว้ การสอบเทียบเครื่องมือ หรือการจัดเก็บสินค้าจำนวนมากอย่างถูกวิธีในตู้เก็บสินค้า ในบางกรณีอาจจะเหมาะสมที่จะใช้ระบบตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและเอกสารที่เกี่ยวข้อง รูปแบบของระบบความปลอดภัยของอาหารดังกล่าวได้อธิบายไว้ใน มกษ. 9024 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุมและแนวทางในการนำไปใช้

3.2.3 ข้อกำหนดการรับวัตถุดิบ

ต้องมีการระบุข้อกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของวัตถุดิบไว้และนำไปปฏิบัติ ไม่ควรยอมรับวัตถุดิบมาใช้ หากรู้ว่ามียุติคุณลักษณะที่ทำให้เกิดโรคหรือสารพิษตกค้างที่ไม่สามารถทำให้ลดลงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้โดยวิธีการคัดเลือกและแช่เยือกแข็งตามปกติ มีการตรวจสอบและคัดเลือกวัตถุดิบรวมถึงความแก่ของทุเรียนก่อนนำไปแช่เยือกแข็ง ทั้งนี้ วัตถุดิบที่เก็บรักษาไว้ควรมีการจัดการให้นำวัตถุดิบที่รับมาก่อนไปใช้ก่อน

3.2.3.1 ต้องมีการตรวจสอบวัตถุดิบ ดังนี้

- ก) กรณีรับจากผู้รวบรวมตามบัญชีรายชื่อที่ผู้ประกอบการให้การยอมรับ (Approved Vendor List ; AVL) ต้องมีผลการตรวจสอบคุณภาพและความปลอดภัยของทุเรียน ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด โดยคำนึงถึงข้อกำหนดในกฎหมาย และความต้องการของประเทศคู่ค้า หรือ
- ข) กรณีรับซื้อวัตถุดิบผลทุเรียนจากเกษตรกรโดยตรง หรือผู้รวบรวม ต้องมาจากแหล่งเพาะปลูกที่
  - ได้รับการรับรองหรือมีหลักฐานแสดงว่าปฏิบัติตาม มกษ. 9001 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืชอาหาร หรือเทียบเท่า หรือ
  - มีหลักฐานแสดงว่าไม่มีการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรหรือมีการปฏิบัติตามข้อกำหนดการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรอย่างถูกต้อง หรือ
  - ได้รับการรับรองหรือมีหลักฐานแสดงว่าปฏิบัติตามมาตรฐานอื่นที่มีการควบคุมการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรอย่างถูกต้อง

- ค) กรณีรับวัตถุดิบผลทุเรียนจากโรงคัดบรรจุ ต้องมาจากผู้ผลิตที่ได้รับการรับรองตาม มกษ. 9047 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงรวบรวมผักและผลไม้สด หรือ มกษ. 9035 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุผักและผลไม้สด หรือมาตรฐานที่เทียบเท่า หรือ
- ง) กรณีรับวัตถุดิบเนื้อทุเรียนที่มีเมล็ดหรือไม่มีเมล็ด ต้องมาจากผู้ผลิตที่ได้รับการรับรองตาม มกษ. 9035 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุผักและผลไม้สด มกษ. 9039 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตผักผลไม้ตัดแต่งพร้อมบริโภค หรือ มกษ. 9023-2550 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง หลักการทั่วไปเกี่ยวกับ สุขลักษณะอาหาร หรือมาตรฐานที่เทียบเท่า
- จ) กรณีวัตถุดิบที่นอกเหนือจากข้อกำหนดข้างต้น ต้องตรวจสอบคุณภาพและความปลอดภัย ได้แก่ สารพิษตกค้าง สารปนเปื้อน ตามข้อกำหนดกฎหมายหรือมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง และ เก็บบันทึกผลการตรวจสอบดังกล่าว

3.2.3.2 ตรวจสอบความแก่ของทุเรียน ให้เป็นไปตาม มกษ. 3 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ทุเรียน หรือเทียบเท่า

3.2.3.3 ควรสุ่มตรวจคุณภาพวัตถุดิบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้วัตถุดิบตรงตามลักษณะที่ต้องการ และสุ่มวัตถุดิบเพื่อตรวจสอบสารพิษตกค้าง และ/หรืออันตรายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น สารกำจัดศัตรูพืช สารเร่งให้สุก อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยห้องปฏิบัติการที่ได้รับการรับรองระบบคุณภาพ

3.2.4 จุดสำคัญของระบบการควบคุมสุขลักษณะ

3.2.4.1 การควบคุมอุณหภูมิและเวลา

การควบคุมอุณหภูมิอาหารที่ไม่เพียงพอ เป็นหนึ่งในสาเหตุทั่วไปที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยที่เกิดจากอาหารหรือทำให้อาหารเสีย การควบคุมนี้รวมถึงการควบคุมเวลาและอุณหภูมิในการทำให้เย็น กระบวนการแปรรูป และการเก็บรักษา จึงควรจัดให้มีระบบเพื่อให้แน่ใจว่าได้มีการควบคุมอุณหภูมิอย่างมีประสิทธิภาพ ณ จุดที่วิกฤต ต่อความปลอดภัยอาหารและความเหมาะสมของอาหาร

จุดสำคัญที่ควรมีการควบคุมอุณหภูมิและเวลา ได้แก่

- ก) การเตรียมวัตถุดิบ
- ข) การแช่เยือกแข็งรวมถึงการแช่เย็นจนแข็ง
- ค) การเก็บรักษา
- ง) การขนส่งควรระบุช่วงของอุณหภูมิและเวลาที่จะให้มีการคลาดเคลื่อนได้ ควรตรวจสอบอุปกรณ์การบันทึกอุณหภูมิเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ และทดสอบความเที่ยงตรง

3.2.4.2 การเตรียมวัตถุดิบ

มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เหมาะสมในการคัดเลือกและแยกวัตถุดิบที่ไม่เหมาะสมออกก่อนนำไป

แช่เยือกแข็ง และต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วและถูกสุขลักษณะ รวมถึงมีการควบคุมอุณหภูมิเพื่อลดการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์

3.2.4.3 กระบวนการแช่เยือกแข็งรวมถึงแช่เย็นจนแข็ง

ต้องปฏิบัติในลักษณะที่จะลดการเปลี่ยนแปลงทางเคมี ชีวเคมี และจุลินทรีย์ โดยคำนึงถึงระบบและกระบวนการแช่เยือกแข็งหรือแช่เย็นจนแข็งที่ใช้ และต้องมั่นใจว่าผลิตภัณฑ์ต้องลดอุณหภูมิที่จุดที่มีอุณหภูมิสูงสุดของวัตถุดิบลงให้เร็วที่สุดจนถึง -18°C หรือต่ำกว่า และหลังกระบวนการแช่เยือกแข็งหรือแช่เย็นจนแข็ง ต้องนำผลิตภัณฑ์ไปห้องเย็นสำหรับเก็บรักษาทุเรียนแช่เยือกแข็งหรือแช่เย็นจนแข็งให้เร็วที่สุด และรักษาอุณหภูมิผลิตภัณฑ์ให้อยู่ที่ -18°C หรือต่ำกว่า

3.2.4.4 การเก็บรักษาผลิตภัณฑ์แช่เยือกแข็งรวมถึงแช่เย็นจนแข็ง

ต้องควบคุมห้องเย็นสำหรับเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ให้ผลิตภัณฑ์อยู่ที่ -18°C หรือต่ำกว่า โดยมีความคลาดเคลื่อนของอุณหภูมิที่ยอมรับให้น้อยที่สุด

- ก) จัดวางผลิตภัณฑ์ให้เป็นสัดส่วน สามารถป้องกันการปนเปื้อน ต้องมีช่องว่างให้อากาศเย็นหมุนเวียนได้ ไม่ขวางการหมุนเวียนอากาศจนส่งผลเสียต่ออุณหภูมิของผลิตภัณฑ์
- ข) จัดการผลิตภัณฑ์ที่รับมาและเก็บรักษาในห้องเย็น ให้นำผลิตภัณฑ์ที่รับมาก่อนออกจากห้องเย็นก่อน (First in-First out; FIFO) หรือมีวันหมดอายุที่สั้นที่สุดก่อน และไม่เก็บสินค้านานเกินอายุการเก็บของผลิตภัณฑ์ที่กำหนดไว้

3.2.4.5 ข้อกำหนดด้านจุลินทรีย์และอื่น ๆ

ต้องควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามข้อกำหนดด้านจุลินทรีย์ เคมี และกายภาพตามมาตรฐานสินค้าเกษตร กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หรือข้อกำหนดของประเทศนำเข้า

3.2.4.6 การปนเปื้อนข้ามของจุลินทรีย์

จุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค สามารถจะเคลื่อนย้ายจากอาหารหนึ่งไปยังอาหารอื่น พื้นผิวสัมผัสต่างๆ หรืออากาศได้ ไม่ว่าจะโดยการสัมผัสกันโดยตรงหรือโดยผู้ปฏิบัติงานอาหาร ควรจะแยกทุเรียนที่ยังไม่ผ่านกระบวนการแปรรูปจากทุเรียนที่แปรรูปแล้วพร้อมบริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะโดยวิธีทางกายภาพหรือโดยการแยกเวลาการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งมีการทำความสะอาดในช่วงกลางระหว่างการผลิตหรือการสับเปลี่ยน เปลี่ยนการปฏิบัติงาน อย่างมีประสิทธิภาพ และบริเวณที่เหมาะสมมีการฆ่าเชื้อ

อาจจำเป็นต้องมีการจำกัดหรือควบคุมการเข้าไปในบริเวณผลิต/แปรรูป การที่บุคคลจะเข้าไปในบริเวณผลิต/แปรรูปที่มีความเสี่ยงสูง จะทำได้เฉพาะโดยการผ่านห้องเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว และปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนด เช่น อาจจำเป็นต้องกำหนดให้พนักงานสวมชุดกันเปื้อนที่สะอาดรวมทั้งรองเท้าและล้างมือก่อนเข้า

ควรล้างพื้นผิวต่างๆ ภาชนะ เครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องใช้ และส่วนประกอบต่างๆ ที่ติดตั้งไว้ถาวรให้สะอาดอย่างทั่วถึง และควรให้ทำการฆ่าเชื้อหลังการปฏิบัติงาน

3.2.4.7 การปนเปื้อนทางกายภาพและเคมี

ควรจัดให้มีระบบเพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์จากสิ่งแปลกปลอม เช่น เศษแก้ว หรือเศษโลหะจากเครื่องจักร ฝุ่น คิวน์ที่เป็นอันตราย และสารเคมีที่ไม่พึงประสงค์ ควรใช้เครื่องตรวจวัดหรืออุปกรณ์คัดแยกที่เหมาะสมในการผลิตและกระบวนการแปรรูป

3.2.5 การบรรจุ

การออกแบบภาชนะบรรจุและวัสดุที่ใช้ ควรสามารถป้องกันการผลิตภัณฑ์ได้เพียงพอ เพื่อลดการปนเปื้อน ป้องกันการเสียหาย และเอื้อต่อการระบุลากอย่างเหมาะสม วัสดุที่ใช้ทำภาชนะบรรจุหรือก้ำที่ใช้ ต้องไม่เป็นพิษ และไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อความปลอดภัยของอาหารและความเหมาะสมของอาหาร ภายใต้สภาพการเก็บรักษาและการใช้ตามที่ระบุไว้ ภาชนะบรรจุแบบใช้ซ้ำได้อีกควรมีความทนทาน ทำความสะอาดง่าย และ ควรฆ่าเชื้อได้

3.2.6 น้ำ

3.2.6.1 น้ำที่สัมผัสกับอาหาร

ควรใช้เฉพาะน้ำที่บริโภคได้เท่านั้นในการปฏิบัติต่ออาหารและแปรรูปอาหาร โดยมีข้อยกเว้นดังต่อไปนี้

- ก) น้ำสำหรับผลิตไอน้ำ ควบคุมเพลิง และใช้ในวัตถุประสงค์อื่นที่คล้ายคลึงกันที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาหาร
- ข) น้ำที่ใช้หมუნเวียนสำหรับนำมาใช้ใหม่ ควรผ่านการบำบัดและดูแลรักษา ให้อยู่ในสถานะที่จะไม่เสี่ยงต่อความปลอดภัยของอาหารและความเหมาะสมของอาหารที่เป็นผลจากการนำน้ำนั้นไปใช้ ควรจะมีการตรวจเฝ้าระวังกระบวนการบำบัดน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.6.2 น้ำแข็ง

น้ำแข็งควรผลิตจากน้ำที่เป็นไปตามข้อ 3.1.5.2 ควรผลิต จัดการ และเก็บน้ำแข็งในสภาพที่มีการป้องกันการปนเปื้อน

3.2.7 การจัดการและการกำกับดูแล

รูปแบบการควบคุมและการกำกับดูแลที่จำเป็นจะขึ้นอยู่กับขนาดธุรกิจและลักษณะของกิจกรรมผู้จัดการและผู้กำกับดูแลควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักการและการปฏิบัติด้านสุขลักษณะอาหารพอที่จะพิจารณาตัดสินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น สามารถนำวิธีป้องกันและแก้ไขมาใช้ได้อย่างเหมาะสม และมั่นใจว่าการตรวจเฝ้าระวังมีประสิทธิภาพเพียงพอ

3.2.8 ระบบเอกสารและบันทึกข้อมูล

ควรบันทึกข้อมูลของการรับวัตถุดิบ กระบวนการแปรรูป การผลิต และการจำหน่าย ควรจะเก็บและรักษาบันทึกข้อมูลไว้ช่วงเวลาหนึ่งที่เกินอายุการเก็บของผลิตภัณฑ์ ระบบเอกสารสามารถช่วยส่งเสริมความน่าเชื่อถือและประสิทธิภาพของระบบควบคุมความปลอดภัยของอาหาร

3.2.9 ขั้นตอนการเรียกคืน

ผู้จัดการควรมั่นใจว่ามีขั้นตอนดำเนินงานที่มีประสิทธิผลที่จะจัดการกับอันตรายต่อความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์และเพื่อให้สามารถเรียกคืนสินค้ารุ่นใด ๆ ที่เกี่ยวข้องจากตลาดได้อย่างสมบูรณ์และรวดเร็ว หากผลิตภัณฑ์ถูกถอนออกจากตลาดเพราะมีอันตรายต่อสุขภาพโดยกะทันหัน ผลิตภัณฑ์อื่นที่ผลิตภายใต้สภาวะที่คล้ายกันและที่อาจจะมีอันตรายที่เหมือนกันต่อสุขภาพ ควรได้รับการประเมินความปลอดภัย และอาจจำเป็นต้องเรียกคืนผลิตภัณฑ์ดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ ควรจะพิจารณาความจำเป็นสำหรับการเตือนให้ประชาชนทราบด้วย

ควรกักผลิตภัณฑ์ที่ถูกเรียกคืนกลับมาไว้ภายใต้การกำกับดูแลจนกว่าจะถูกทำลาย นำไปใช้สำหรับวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการบริโภคโดยมนุษย์ หรือมีการพิจารณาแล้วว่าปลอดภัยต่อการบริโภคสำหรับมนุษย์ หรือนำกลับไปแปรรูปใหม่ในลักษณะที่มั่นใจในความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์นั้น

3.3 สถานประกอบการ: การบำรุงรักษาและการสุขาภิบาล

3.3.1 ทั่วไป

ต้องมีระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

- ก) การบำรุงรักษาและทำความสะอาดที่พอเพียงและเหมาะสม
- ข) การควบคุมสัตว์พาหะนำเชื้อ
- ค) การจัดการของเสีย และ
- ง) การตรวจเฝ้าระวังประสิทธิผลของขั้นตอนดำเนินงานด้านการบำรุงรักษาและสุขาภิบาล

ระบบดังกล่าวต้องเอื้อต่อการควบคุมอันตรายของอาหาร สัตว์พาหะนำเชื้อ และสารอื่นที่อาจปนเปื้อน ได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

3.3.2 การบำรุงรักษา

ควรมีการดูแลรักษาซ่อมแซมสถานประกอบการและเครื่องมือไว้ในสภาพที่จะ

- ก) เอื้อต่อขั้นตอนดำเนินงานด้านสุขาภิบาลทั้งหมด
- ข) ใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์โดยเฉพาะในขั้นตอนที่วิกฤต
- ค) ป้องกันการปนเปื้อนของอาหาร เช่น จากเศษโลหะ ชิ้นส่วนของพลาสติก เศษวัสดุที่หลุดลอก ดิน ทราย และสารเคมี

การทำความสะอาด ควรจัดเศษอาหารและสิ่งสกปรกที่อาจจะเป็นแหล่งของการปนเปื้อน วิธีการและวัสดุที่จำเป็นต้องใช้ในการทำความสะอาดขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจการ หลังการทำความสะอาดอาจจำเป็นต้องฆ่าเชื้อ

สารเคมีที่ใช้ทำความสะอาดควรมีการจัดการและใช้ด้วยความระมัดระวังและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ผลิตสารเคมี และให้เก็บแยกจากผลิตภัณฑ์ เก็บในภาชนะที่มีการซีบ่งไว้ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงของการปนเปื้อนผลิตภัณฑ์

3.3.3 ขั้นตอนดำเนินงานและวิธีการทำความสะอาด

การทำความสะอาดสามารถทำได้โดยวิธีต่างๆทางกายภาพและทางเคมี ซึ่งอาจแยกทำหรือทำร่วมกันวิธีทางกายภาพ เช่น ใช้ความร้อน ชัดถู ฉีดพ่น ใช้เครื่องดูดฝุ่น หรือวิธีอื่นๆ ที่หลีกเลี่ยงการใช้น้ำ และวิธีทางเคมีที่ใช้ สารทำความสะอาด ต่าง หรือ กรด

ขั้นตอนการทำความสะอาดจะเกี่ยวข้องกับ

- ก) การขจัดคราบหรือเศษสิ่งสกปรกทั้งหมดออกจากพื้นผิวหน้าสิ่งที่จะทำความสะอาด
- ข) การใช้สารละลายของสารทำความสะอาด เพื่อขจัดสิ่งสกปรกและคราบของแบคทีเรียให้หลุดออกและเก็บกักไว้ในสารละลายหรือสารผสมแขวนลอย
- ค) ชะล้างด้วยน้ำที่เป็นไปตามข้อ 3.1.5.2 เพื่อขจัดเศษสกปรกที่หลุดออกและสารตกค้างของสารทำความสะอาด
- ง) ทำความสะอาดแบบแห้งหรือใช้วิธีอื่นที่เหมาะสม เพื่อขจัดสารตกค้างและสิ่งสกปรก และ
- จ) การฆ่าเชื้อ ต่อด้วยการชะล้าง ยกเว้นคำแนะนำของผู้ผลิตสารฆ่าเชื้อระบุไว้ว่าไม่จำเป็นต้องชะล้าง โดยอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์

3.3.4 โปรแกรมการทำความสะอาด

ควรจัดทำโปรแกรมการทำความสะอาดและการฆ่าเชื้อต่างๆ ในลักษณะที่จะทำให้มั่นใจว่า ทุกส่วนของสถานประกอบการได้มีการทำความสะอาดอย่างเหมาะสม และควรรวมถึงการทำความสะอาดเครื่องมือ/อุปกรณ์ทำความสะอาดด้วย

ควรมีการตรวจเฝ้าระวังความเหมาะสมและประสิทธิผลของโปรแกรมการทำความสะอาดและการฆ่าเชื้ออย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ และควรจัดทำเป็นเอกสารไว้

หากมีการใช้โปรแกรมการทำความสะอาดที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ ควรจะระบุรายการ ดังนี้

- ก) บริเวณ รายการเครื่องมือและเครื่องใช้ที่จะทำความสะอาด
- ข) ผู้รับผิดชอบ สำหรับแต่ละงานโดยเฉพาะ
- ค) วิธีและความถี่ของการทำความสะอาด และการฆ่าเชื้อ
- ง) การตรวจเฝ้าระวัง

การจัดทำโปรแกรมควรมีการปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะที่เกี่ยวข้องตามความเหมาะสม

3.3.5 ระบบการควบคุมสัตว์พาหะนำเชื้อ

3.3.5.1 ทั่วไป

สัตว์พาหะนำเชื้อเป็นสาเหตุส่วนใหญ่ที่อันตรายต่อความปลอดภัยของอาหารและความเหมาะสมของอาหาร การเข้าอยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำเชื้อสามารถพบในแหล่งเพาะพันธุ์และมีอาหาร ควรมีการปฏิบัติอย่างถูกสุขลักษณะ เพื่อหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่จะชักนำแมลงและสัตว์พาหะนำเชื้อเข้ามา การสุขาภิบาลที่ดี การตรวจสอบวัสดุที่นำเข้ามาใช้ และการตรวจเฝ้าระวังที่ดีสามารถลดการเข้าอยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำเชื้อ และด้วยวิธีนี้จะเป็นการจำกัดความจำเป็นในการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรได้

3.3.5.2 การป้องกันการเข้ามาในอาคาร

ควรมีการซ่อมบำรุงอาคารและดูแลให้อยู่ในสภาพดี เพื่อป้องกันสัตว์พาหะนำเชื้อเข้ามา และเพื่อจำกัดแหล่งที่อาจจะเป็นที่เพาะพันธุ์ ควรปิดช่องต่าง ๆ ทางระบายน้ำ และบริเวณที่สัตว์พาหะนำเชื่อน่าจะเข้ามาได้ให้สนิท การติดมุ้งลวด ตัวอย่างเช่น ที่หน้าต่าง ประตู และช่องระบายอากาศ จะลดปัญหาไม่ให้อาศัยสัตว์พาหะนำเชื้อเข้ามาได้ ทุกที่ที่เป็นไปได้ควรกันไม่ให้สัตว์เข้ามาในบริเวณของโรงงานและอาคารแปรรูป

3.3.5.3 สถานที่หลบซ่อนตัวและอยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำเชื้อ

การมีอาหารและน้ำ จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้สัตว์พาหะนำเชื้อเข้ามาหลบซ่อนตัวและอยู่อาศัย ควรเก็บอาหารต่าง ๆ ในภาชนะที่สามารถกันสัตว์พาหะนำเชื้อ และ/หรือวางไว้เหนือพื้น และห่างจากผนัง ควรดูแลรักษาบริเวณทั้งภายในและภายนอกสถานที่ผลิตอาหารให้สะอาด ณ ที่ที่เหมาะสม เศษของที่ไม่ใช้แล้ว ควรเก็บในภาชนะที่ปิดฝาและเป็นภาชนะที่สามารถป้องกันสัตว์พาหะนำเชื้อได้

3.3.5.4 การตรวจเฝ้าระวัง

ควรตรวจสอบเพื่อหาร่องรอยการเข้าอยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำเชื้อในสถานประกอบการและบริเวณโดยรอบอย่างสม่ำเสมอ

3.3.5.5 การกำจัด

ควรจัดการกับที่อยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำเชื้อทันที และโดยไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อความปลอดภัยอาหาร หรือความเหมาะสมของอาหาร การใช้สารเคมี ชีวภาพ หรือวิธีทางกายภาพ ควรทำโดยไม่ทำให้เกิดผลร้ายต่อความปลอดภัยอาหารและความเหมาะสมของอาหาร

3.3.6 การจัดการกับของเสีย

ควรมีวิธีที่เหมาะสมสำหรับการขนย้าย ขจัด และเก็บของเสีย ต้องไม่ปล่อยให้ยามีของเสียสะสม

หมักหมมในการจัดการกับอาหาร การเก็บอาหาร และบริเวณการปฏิบัติงานอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อม โดยรอบ และใกล้เคียง ยกเว้นเฉพาะที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างเหมาะสม

ที่เก็บของเสียต้องดูแลให้สะอาดอย่างเหมาะสม

3.3.7 ประสิทธิภาพของการตรวจเฝ้าระวัง

ควรตรวจเฝ้าระวังประสิทธิภาพของระบบการสุขาภิบาล จัดให้มีการทวนสอบเป็นระยะ ๆ โดยวิธีต่าง ๆ เช่น ตรวจประเมินการตรวจสอบก่อนการปฏิบัติงาน หรือควรมีการสุ่มตรวจเชื้อจุลินทรีย์จากสิ่งแวดล้อมและพื้นผิวที่สัมผัสกับผลิตภัณฑ์ และมีการพิจารณาทบทวนอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

3.4 สถานประกอบการ: สุขลักษณะส่วนบุคคล

3.4.1 ภาวะสุขภาพ

ไม่ควรให้บุคคลที่ทราบแน่ชัด หรือสงสัยว่าจะเป็นโรค หรือเป็นพาหะนำโรคหรือความเจ็บป่วยที่อาจส่งผ่าน สู้อาหารได้ เข้าไปในบริเวณปฏิบัติงานเกี่ยวกับอาหาร หากเห็นว่าอาจทำให้อาหารเกิด การปนเปื้อนได้ บุคคลใดที่อยู่ในภาวะดังกล่าวควรรายงานการเจ็บป่วยหรืออาการของการเจ็บป่วยให้ผู้บริหารทราบทันที

3.4.2 การเจ็บป่วยและบาดเจ็บ

สภาวะต่าง ๆ ที่ควรรายงานต่อผู้บริหาร เพื่อให้สามารถนำมาพิจารณาได้ว่า จำเป็นต้องมีการตรวจรักษา และ/หรือความเป็นไปได้ในการแยกผู้ที่เจ็บป่วยออกจากการปฏิบัติงานต่ออาหาร ทั้งนี้รวมถึง

- โรคดีซ่าน
- อาการท้องร่วง
- การอาเจียน
- เป็นไข้
- เจ็บคอและมีไข้
- มีแผลติดเชื้อที่ผิวหนัง (ฝี สิว บาดแผล)
- มีน้ำมูก หนอง หรือน้ำตาและ

3.4.3 ความสะอาดส่วนบุคคล

ผู้ปฏิบัติงานอาหารควรมีการรักษาความสะอาดส่วนบุคคลไว้ในระดับสูง และควรสวมชุดกันเปื้อนที่เหมาะสม ที่คลุมผม และรองเท้าว ผู้ที่มีบาดแผลหรือได้รับบาดเจ็บที่ได้รับการอนุญาตให้ยังคงปฏิบัติงานต่อได้ ควรปิดแผลด้วยผ้าพันแผล/พลาสติกที่กันน้ำได้

พนักงานควรล้างมือเสมอ เมื่อความสะอาดส่วนบุคคลอาจมีผลต่อความปลอดภัยของอาหาร เช่น

- ก) ก่อนเริ่มปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับอาหาร
- ข) ทันทีหลังจากการใช้ห้องสุขา และ
- ค) หลังจากจับต้องอาหารดิบ หรือวัสดุใดที่ปนเปื้อน ที่สามารถทำให้เกิดการปนเปื้อนของอาหารอื่น พนักงานควรหลีกเลี่ยงการจับต้องอาหารที่พร้อมบริโภค

3.4.4 พฤติกรรมส่วนบุคคล

คนที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับอาหารควรละเว้นจากการประพฤติที่สามารถทำให้เกิดการปนเปื้อนในอาหาร เช่น

- การสูบบุหรี่
- การดื่มน้ำลาย
- การขบเคี้ยว หรือการรับประทานอาหาร
- ไอหรือจามลงบนอาหารที่ไม่มีการปกปิดป้องกันไว้

ไม่ควรสวมใส่หรือนำสิ่งของส่วนตัว เช่น เครื่องประดับ นาฬิกา เข็มกลัด หรือของอย่างอื่น เข้าไปในบริเวณผลิต หากการนำเข้าไปจะทำให้เกิดผลเสียต่อความปลอดภัย และความเหมาะสมของอาหาร

3.4.5 ผู้เยี่ยมชม

ผู้เยี่ยมชมโรงงานผลิต แปรรูป หรือบริเวณที่ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ควรสวมชุดกันเปื้อน และปฏิบัติตามข้อกำหนดสัญลักษณ์ส่วนบุคคลในข้อ 3.4

3.5. การขนส่ง

3.5.1 ทัวไป

ต้องมีมาตรการป้องกันอาหารอย่างเพียงพอระหว่างการเคลื่อนย้าย การขนส่ง

3.5.2 ข้อกำหนด

ควรออกแบบและสร้างพาหนะหรือภาชนะบรรจุขนาดใหญ่/ตู้สินค้า เพื่อให้

- ก) ไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนผลิตภัณฑ์หรือหีบห่อผลิตภัณฑ์
- ข) สามารถล้างทำความสะอาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ณ ที่จำเป็น ต้องฆ่าเชื้อได้
- ค) แยกผลิตภัณฑ์ออกจากสิ่งที่ไม่ใช่อาหารอย่างได้ผล ระหว่างการขนส่ง
- ง) จัดให้มีการป้องกันการปนเปื้อน รวมทั้งฝุ่นและควันอย่างมีประสิทธิภาพ
- จ) สามารถรักษาระดับอุณหภูมิที่ -18°C หรือต่ำกว่า ความชื้น บรรยากาศ และสภาวะอื่นที่จำเป็นอย่างได้ผล เพื่อป้องกันอาหารจากการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ที่อันตรายหรือไม่เป็นที่ต้องการ และที่อาจทำให้ผลิตภัณฑ์เสื่อมเสียไปจนทำให้ไม่เหมาะสมสำหรับการบริโภค และ
- ฉ) สามารถตรวจสอบอุณหภูมิ ความชื้น และสภาวะอื่น ๆ ที่จำเป็นได้

3.5.3 การควบคุมอุณหภูมิผลิตภัณฑ์ระหว่างขนส่ง

ควรควบคุมอุณหภูมิผลิตภัณฑ์ระหว่างขนส่งไม่ให้สูงกว่า -18°C หรืออุณหภูมิเพิ่มขึ้นน้อยที่สุด โดยอุณหภูมิที่เปลี่ยนแปลงต้องอยู่ในความคลาดเคลื่อนของอุณหภูมิภายในช่วงที่ยอมรับได้ที่ไม่ส่งผลต่อความปลอดภัยและคุณภาพของผลิตภัณฑ์

3.5.4 การใช้และดูแลรักษา

พาหนะและภาชนะบรรจุ/ตู้ขนส่งสินค้าสำหรับขนส่งผลิตภัณฑ์ ควรได้รับการดูแลรักษาความสะอาด การซ่อมแซมดูแล และอยู่ในสภาพที่เหมาะสม หากมีการใช้พาหนะหรือภาชนะบรรจุ/ตู้ขนส่งสินค้าเดียวกันสำหรับการขนส่งอาหารต่างชนิดกัน หรือขนส่งสินค้าที่มีใช้อาหาร จำเป็นต้องมีการทำความสะอาดอย่างได้ผล และควรมีการฆ่าเชื้อในช่วงระหว่างการขนถ่ายสินค้าแต่ละครั้งด้วย โดยเฉพาะในการขนส่งสินค้าที่มีปริมาณมาก ไม่บรรจุหีบห่อ ภาชนะบรรจุ/ตู้ขนส่งสินค้า และพาหนะขนส่งควรมีการกำหนดและแสดงเครื่องหมายว่าใช้กับอาหารเท่านั้น และนำไปใช้เฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์ดังกล่าวเท่านั้น

3.6 ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการสร้างความเข้าใจให้ผู้บริโภค

3.6.1 ทั่วไป

ผลิตภัณฑ์ ควรมีการแสดงข้อมูลที่เหมาะสมเพื่อให้มั่นใจว่า

- ก) มีข้อมูลที่เพียงพอและเข้าถึงได้ให้แก่บุคคลที่รับช่วงต่อไปในห่วงโซ่อาหาร ที่ทำให้เขาสามารถจะปฏิบัติต่ออาหาร เก็บ แปรรูป จัดเตรียม และจัดวางแสดงผลิตภัณฑ์ได้อย่างปลอดภัย และถูกต้อง
- ข) สามารถบ่งชี้และเรียกคืน รุ่นหรือชุดของผลิตภัณฑ์ ได้ง่ายถ้าจำเป็น

ข้อมูลสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม หรือผู้ขาย ควรมีการแยกให้ชัดเจนจากข้อมูลสำหรับผู้บริโภค โดยเฉพาะบนฉลากอาหาร

3.6.2 การแสดงรุ่น

การแสดงรุ่นเป็นสิ่งที่จำเป็นในการเรียกคืนผลิตภัณฑ์ และช่วยให้การหมุนเวียนของสินค้าที่มีอยู่มีประสิทธิภาพ แต่ละภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์ควรมีการระบุผู้ผลิตและรุ่นไว้อย่างถาวร มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดการแสดงผลฉลากอาหารของโครงการมาตรฐานอาหาร FAO/WHO (Codex General Standard for the Labelling of Prepackaged Foods; CODEX STAN 1- 1985) ฉบับล่าสุด

3.6.3 ข้อมูลผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ทั้งหมดควรมีข้อมูลหรือกำกับด้วยข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะทำให้ผู้ที่รับช่วงต่อไปในห่วงโซ่อาหาร สามารถจัดการกับผลิตภัณฑ์ วางจำหน่าย เก็บและจัดเตรียม และใช้ผลิตภัณฑ์ได้อย่างปลอดภัยและถูกต้อง

3.6.4 การแสดงฉลาก

ผลิตภัณฑ์ที่บรรจุหีบห่อแล้วควรแสดงฉลากด้วยข้อมูลที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ที่รับช่วงต่อไปในห่วงโซ่อาหาร สามารถปฏิบัติต่ออาหาร วางจำหน่าย เก็บ และใช้ผลิตภัณฑ์ได้อย่างปลอดภัย ควรปฏิบัติตามข้อกำหนดการแสดงฉลากอาหารของโครงการมาตรฐานอาหาร FAO/WHO (Codex General Standard for the Labelling of Prepackaged Foods; CODEX STAN 1- 1985) ฉบับล่าสุด

3.6.5 การให้ความรู้แก่ผู้บริโภค

โปรแกรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพควรครอบคลุมสุขลักษณะอาหารทั่วไป โปรแกรมดังกล่าวควรช่วยให้ผู้บริโภคสามารถเข้าใจความสำคัญของข้อมูลของผลิตภัณฑ์และปฏิบัติตามข้อแนะนำที่ติดมากับผลิตภัณฑ์ และสามารถรับทราบข้อมูลในการเลือก โดยเฉพาะผู้บริโภคควรได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการควบคุม อุณหภูมิ/เวลา และการเจ็บป่วยที่เกิดจากอาหาร

3.7 การฝึกอบรม

3.7.1 ทั่วไป

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกรกับอาหาร ที่จะมีการสัมผัสอาหารโดยตรงหรือโดยทางอ้อม ควรได้รับการฝึกอบรม และ/หรือ แนะนำในเรื่องสุขลักษณะอาหารในระดับที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติกรกับอาหารที่ต้องดำเนินการนั้น

3.7.2 ความตระหนักและความรับผิดชอบ

การฝึกอบรมสุขลักษณะอาหารเป็นพื้นฐานที่สำคัญ พนักงานทุกคนควรจะทำและสำนึกในบทบาทของตนเอง และความรับผิดชอบในการป้องกันอาหารจากการปนเปื้อนหรือเสื่อมเสีย

ผู้ปฏิบัติต่ออาหารควรมีความรู้และความชำนาญที่จำเป็น เพื่อที่จะสามารถทำให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติต่ออาหารได้อย่างถูกสุขลักษณะ ผู้ที่ต้องใช้สารเคมีที่ร้ายแรงหรือสารเคมีอื่นที่อาจเป็นอันตราย ควรได้รับการแนะนำเทคนิคในการปฏิบัติที่ปลอดภัย

3.7.3 โปรแกรมการฝึกอบรม

ปัจจัยที่จะต้องคำนึงถึงในการประเมินว่าต้องให้ฝึกอบรมในระดับใด จะรวมถึง:

- ก) ลักษณะของอาหาร โดยเฉพาะคุณสมบัติของอาหารที่จะสนับสนุนการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค หรือจุลินทรีย์ที่ทำให้อาหารเน่าเสีย
- ข) ลักษณะวิธีที่จะปฏิบัติต่ออาหาร และการบรรจุหีบห่ออาหาร รวมถึงโอกาสที่จะเกิดการปนเปื้อน
- ค) ปริมาณและลักษณะของกระบวนการแปรรูปหรือการจัดเตรียม ที่จะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป ก่อนการบริโภคขั้นสุดท้าย
- ง) สภาพที่จะเก็บอาหาร และ
- จ) ช่วงระยะเวลาก่อนการบริโภคที่คาดหวัง

3.7.4 การแนะนำและกำกับดูแล

ควรมีการประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกอบรมและการแนะนำเป็นระยะ ๆ เช่นเดียวกับการกำกับดูแล และตรวจสอบที่ทำเป็นประจำ เพื่อให้แน่ใจว่าขั้นตอนการดำเนินงานมีการดำเนินการอย่างได้ผล

ผู้จัดการและหัวหน้าผู้ตรวจดูแลกระบวนการแปรรูปอาหาร ควรมีความรู้ที่จำเป็นเกี่ยวกับหลักการและการปฏิบัติด้านสุขลักษณะอาหาร เพื่อให้สามารถตัดสินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น และดำเนินการสิ่งที่จำเป็นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง

3.7.5 การฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูความรู้

ควรมีการทบทวนโปรแกรมการฝึกอบรมและปรับให้ทันสมัยเป็นประจำ ควรจัดให้มีระบบที่จะทำให้นแน่ใจว่าผู้ปฏิบัติต่ออาหารยังคงตระหนักถึงขั้นตอนการดำเนินงานที่จำเป็นทั้งหมด เพื่อคงไว้ซึ่งความปลอดภัยอาหารและความเหมาะสมของอาหาร